

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

David Hamelech, the Amidah, and the Politics of Jewish Redemption

Rabbi Reuven Spolter, Herzog College

סידור חול:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב,
ותשכן בתוכה כְּאִשֶּׁר דְּבַרְתָּ,
ובנה אותה בקרוב בְּיָמֵינוּ בְּנֵן עוֹלָם,
וכסא דוד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.
אֶת־צֶמַח דָּוִד עֲבָדְךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ,
וְקִרְנֹו תְרוֹם בִּישׁוּעָתְךָ,
כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מַצְמִיחַ, קֶרֶן יְשׁוּעָה.

סידור שבת: קריאת ההפטרה

שְׁמַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָךָ בְּמַהֲרָה יְבֹא וְיַגְלֵל לָבֵנוּ עַל כִּסְאוֹ לֹא יָשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ כִּי בָשָׂם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכָּבֵד נָרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶגֶן דָּוִד.

גמרא פסחים קי"ז:

אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא: דְּצִלוּתָא, "מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה"; דְּאֶפְסְרָתָא, "מֶגֶן דָּוִד". אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: "וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹלָה" (בראשית
י"ב:ב'), זֶהוּ שְׂאוֹמְרִים "אֱלֹהֵי אֲבֹתֵהֶם". "וְאֶבְרָכֶךָ", זֶהוּ שְׂאוֹמְרִים "אֱלֹהֵי יִצְחָק". "וְנִאֲבָדְלָה שְׁמִי", זֶהוּ שְׂאוֹמְרִים "אֱלֹהֵי יַעֲקֹב". יָכוֹל יְהוֹ
חוֹתֵמִין בְּכוּלָן? תִּלְמוּד לומר "וְהָיָה בְּרָכָה", בָּהּ חוֹתֵמִין, וְאֵין חוֹתֵמִין בְּכוּלָן.

ירושלמי ברכות ד':ה'

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי הוּא הֵחִיךְ לִפְנֵי לִפְנֵי לִפְנֵי. הֵיכַל שְׁכַל הַפְּנִים פּוֹגֵן לוֹ. עַד פֶּאֶן בְּבִינְיָנוּ. בְּחוּרְבָנוּ מְנִיין? אָמַר רַבִּי אֲבוֹן בְּנוֹי
לְתַלְפִּיזִית. תַּל שְׁכַל הַפִּיּוֹת מִתְפַּלְלִין עָלָיו. בְּבִרְכָה בְּקִרְיַת שְׁמַע וּבְתַפִּילָה. בְּבִרְכָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם. בְּתַפִּילָה אֱלֹהֵי דָוִד וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם. בְּקִרְיַת
שְׁמַע פּוֹרֵשׁ סוּכַת שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִנְחָם צִיּוֹן וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם.

ירושלמי ראש השנה ד':ו'

רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֶחָא רַבִּי זְעוּרָה חֲנִין בַּר פֶּאֶ בָשָׂם רַב: צְרִיךְ לומר הָאֵל הַקְדוֹשׁ. רַבִּי פֶאֶ בָשָׂם אֶבָא בַר רַב חוּנָא: צְרִיךְ לומר הָאֵל הַקְדוֹשׁ
וּמְרַבֵּה לְסֻלּוֹם. רַבִּי פֶאֶ בָשָׂם אֶבָא בַר יִרְמְיָה: בְּתַפִּילָה הוּא אומר אֱלֹהֵי דָוִד וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם, בְּנִבְיָא הוּא אומר: אֱלֹהֵי דָוִד מַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

תוספתא ברכות ג':כ"ה

שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים, כִּנְגַד שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אֲזָכוֹרוֹת שֶׁבִּהְיוּ לֵה' בְּנֵי אֱלִים. כּוֹלֵל שֶׁל מִיָּנִים בְּשֶׁל פְּרוּשִׁין, וּשְׁל גֵרִים בְּשֶׁל
זִקְנִים, וּשְׁל דּוֹד בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַם. אִם אָמַר אֵלּוּ לַעֲצֻמָּן וְאֵלּוּ לַעֲצֻמָּן יֵצֵא.

תוס' ריד על תענית יג עמוד ב

אֵלּא זֶהוּ מִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה זֶהוּ מִתְפַּלֵּל תִּשְׁעֵה עֶשְׂרֵה – פִּירֵשׁ הַמּוֹרָה: סַתֵּם תְּפִלָּה קְרוֹי ח"י, דְּבִרְכַת הַמִּיָּנִין בִּיבְנֵה תִיקוּנָה כְּדֹאמְרִין
בְּבִרְכוֹת (בְּבִלִי בְּרָכוֹת כ"ה:). וְאִינוּ נִרְאֶה לִי דְכִיוֹן דְּשִׁמוּאֵל הַקָּטָן תִּיקְנָה הֵיאֵךְ שׁוֹנֵה הַתְּנָא שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה? וְנִרְאֶה לִי דְלֹאֲכִי תִנִּי שְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה כְּדֹתְנִיא בְּתוֹסְפַתָּא בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת בְּשִׁלְהִי פֶרַק שְׁלִישִׁי שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים כִּנְגַד שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה הַזְכוֹרוֹת שֶׁבִּהְיוּ לִי
בְּנֵי אֱלִים וְכוּלָל שֶׁל מִיָּנִים וּשְׁל פּוֹשְׁעִים בְּמִכְנִיעַ זִידִים וּשְׁל זִקְנִים וּשְׁל גֵרִים בְּמִבְטָח לְצַדִּיקִים וּשְׁל דּוֹד בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַם וְאִם אָמַר אֵלּוּ

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

לעצמן ואילו לעצמן יצא, ומיתנין לה בירושלמי בפרק היה קורא ובפרק תפלת השחר, מוכיח מיכן דלאחר שתיקנו ברכת המינין מונה אותם התנא שמנה עשרה. וטעמא דמילתא שהיו כוללין של דוד בבונה ירושלם...

אבל התלמוד שלנו מוכיח שאנו מברכין של דוד בפני עצמה ושל בונה ירושלם בפני עצמה דהכי אמרינן בפרק הקורא את המגילה למפרע שמסדר שם כל תשע שמנה עשרה ברכות ומונה ברכת הצדיקים ואחריה בונה ירושלם ואחריה ברכת דוד... ואחר שהוקבעה ברכת המינין בימי רבן גמליאל כדאמרינן בפרק תפלת השחר (בבלי ברכות כ"א:): רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמנה עשרה. ומקשה תלמוד: הני י"ח הויין אמר ר' לוי ברכת המינין ביבנה תיקנוה... ואף על גב שתיקנה שמואל הקטן ברכת המינין לא היו אומרינן אלא י"ח ברכות שהיו כוללין ברכת דוד בבונה ירושלם כדתניא בתוספתא דברכות.

אבל התלמוד שלנו סובר כדתני בההיא בריתא ואם אמר אילו לעצמן ואילו לעצמן יצא וכך נהגנו אנו בתלמוד שלנו שאנו מברכין י"ט ברכות של דוד בפני עצמה ושל בונה ירושלם בפני עצמה. והכי אמרינן בפרק ערב פסחים אמר רבא בר שילא בצלותא מצמיח קרן ישועה באפטרותא מגן דוד ועשיתי לך (שם גדול) כשם הגדולים אשר בארץ. תני רב יוסף זה מגן דוד אלמא מברכין מצמיח קרן ישועה במלכות בית דוד ואינו כוללה עם בונה ירושלם...

ועוד פליגי בהא דתלמוד ירושלמי סובר שמברכין אלהי דוד ובפרק חלק (בבלי סנהדרין ק"ז) בהלכה וארבעה הדיוטות גרסינן אמ' רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי ניסיון שהרי דוד עצמו הביא לידי ניסיון ונכשל מיד אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמ' לו לדידהו נסינא יתהון כו' אלמא אין אומרים אלהי דוד ולפי דברי הירושלמי הרי אומרים אותו בבונה ירושלם. ועוד מאי דתני רב יוסף ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ זה מגן דוד למה לא אמר זה אלהי דוד ובונה ירושלם. **אלא ש"מ התלמוד שלנו סובר שאין מזכירין אלהי דוד כלל** הלכך טעות הוא לאומרו. ואפילו לדברי הירושלמי שאומר אותו הני מילי בכולל ברכת דוד עם בונה ירושלם. אבל אנו שאנו עושים כפי התלמוד שלנו ואין אנו כוללים אלא מברכין בברכת דוד מצמיח קרן ישועה הדיוטות גדולה היא לומר אלהי דוד בבונה ירושלם שבברכתו אין אומרים אלהי דוד והיאך נאמר אותו בברכת ירושלם אם יש לאומרו נאמר אותו בברכתו ואל נחתום מצמיח קרן ישועה אלא אלהי דוד. **אלא ודאי בורות וטעות הוא לאומרו כלל כי כל היכא דפליגי תלמוד בבלי עם תלמוד ירושלמי הלכה כתלמוד בבלי** כל שכן שאנו עושים כתלמוד בבלי שלא לכלול ואנו חותמין בברכת דוד מצמיח קרן ישועה מה טיבו של אלהי דוד בבנין ירושלם.

גמרא סנהדרין ק"ז.

אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי ניסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי ניסיון ונכשל אמר לפניו רבונו של עולם מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו מינסו לי ואף לא מינסית לי אמר לפניו רבונו של עולם בקנני ונסני שפאמר (תהלים כ"ו:ב') בקנני ה' ונסני וגו'.

Josephus Flavius, Antiquities of the Jews 7:4:4

Now when the king saw that his affairs grew better almost every day, by the will of God, he thought he should offend him, if, while he himself continued in houses made of cedar, such as were of a great height, and had the most curious works of architecture in them, he should overlook the ark while it was laid in a tabernacle, and was desirous to build a temple to God, as Moses had predicted such a temple should be built. And when he had discoursed with Nathan the prophet about these things, and had been encouraged by him to do whatsoever he had a mind to do, as having God with him, and his helper in all things, he was thereupon the more ready to set about that building. But God appeared to Nathan that very night, and commanded him to say to David, that he took his purpose and his desires kindly, since nobody had before now taken it into their head to build him a temple, although upon his having such a notion he would not permit him to build him that temple, because he had made many wars, and was defiled with the slaughter of his enemies; that, however, after his death, in his old age, and when he had lived a long life, there should be a temple built by a son of his, who should take the kingdom after him, and should be called Solomon, whom he promised to provide for, as a father provides for

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

1 his son, by preserving the kingdom for his son's posterity, and delivering it to them; but that he would still
2 punish him, if he sinned, with diseases and barrenness of land.

מדרש תהלים ס"ב

4 מיד נגלה עליו הקב"ה על ידי נתן שנאמר (שמואל-ב ז ד-ה) ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן הנביא לאמר. לך ואמרת אל עבדי
5 אל דוד האתה תבנה לי בית. וכתוב אחד אומר (דברי הימים-א יז ד) לא אתה תבנה לי בית לשבת. היאך יתקיימו שני כתובים הללו.
6 אלא לא אתה תבנה לי בית אלא שלמה בנך יבנה אותו. האתה תבנה לי בית שעל שמך אני קורא אותו. שנאמר (תהלים ל א) מזמור שיר
7 חנוכת הבית לדוד. ובשביל ששפכת דמים הרבה איני יכול לבנותו על ידך אלא על שמך מאחר שנצטערת. כיון ששמע דוד כך נתיירא
8 ואמר הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש. א"ר יהודה ב"ר אלעאי אמר לו הקב"ה אל תירא. חייך כל הדמים ששפכת כאיל וצבי הן לפני.
9 שנאמר בהן (דברים יב כד) על הארץ תשפכנו כמים. אמר לפניו אם כן למה איני בונה אותו. אמר לו גלוי וידוע לפני שישאל עתידים
10 לחטוא ואני מפיג בו חמתי וישאל נצולין. ואם אתה בונה אותו הרי הוא קיים ואינו חרב לעולם. אמר לו והרי הוא יפה. אמר לו מוטב
11 שאפיג בו חמתי ומחייבו והן נצולים.

פירוש רד"ק על דברי הימים א כב:ח

12 דם לרב שפכת – זה לא מצאנו שאמ' לו השם; אבל דוד אמ' * כן בלבו כי מפני זה מנעהו השם לבנות הבית. או נתן הנביא אמ' לו כן;
13 ואע"פ שלא נכתב בספר שמואל, נמצא כמהו רבים: "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו" (דב' א, כב).

Commentary on Divrei Hayamim, by Sarah Yafet (Am Oved) – translated by Claude Al

16 "On the basis of this theological assumption, David's problematic situation reveals itself as the tragedy of his
17 life. From whatever angle one views it — rationalist-historical or theological — David's wars were the wars of
18 the Lord; David went out to his wars by God's command, with His explicit blessing and help, and we cannot
19 accept the harmonistic claim that David 'shed innocent blood.' Moreover, through these wars the state of
20 'peace and quiet' (v. 9) was achieved, along with the 'rest' necessary for building the Temple. And even though
21 the power of absolute principles is stronger than any logic — to the extent that these wars were necessary to
22 fulfill the divine plans for Israel — the objective fact remains, in the matter that David 'shed blood,' that
23 according to the author of Chronicles, this was the paradoxical and tragic flaw in David."

סידור ארבע כנפות הארץ חול: ירושלים:א'

24 רחם יי אלהינו ברחמיך הרבים על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך [ו] על מלכות בן דויד משיח צדקך. ברוך אתה
25 יי אלהי דויד [ו] בונה ירושלים:
26